

Seleucia

Sayı VI -2016

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VI

Olba Kazısı Serisi

Olba Kazısı Serisi
Seleucia VI

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayımına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydın
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbay
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepece
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereke
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VI
Sayı: 6

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 6 | Mayıs 2016

The Question of Romanization – To Be or not To Be (Roman): An Introductory Study

Romalılaşma Sorunu - (Roma) Olmak ya da Olmamak: Bir Ön Değerlendirme

Fikret K. Yegül

11

Olba'da Kremasyon

Cremation Burials in Olba

Tuna Akçay

21

Yelten Asklepiosu

Asclepius of Yelten

Ünal Demirer - Ahmet Yaraş

45

Olba 2015 Kazılarında Yeni Bir Buluntu:

Roma Mozaïği

A New Discovery from Olba Excavations: The Roman Mosaic

Emel Erten

61

Edirne Müzesi'nden Figürlü Madalyona

Sahip Cam Kulp

Glass Handle with Figured Medallion from

Edirne Museum

Emre Taştemür

93

Olba: Tapınak Devletinden Şehir

Devletine

Olba; From Priest State to City State

Mustafa H. Sayar

107

Olba'da Yahudi Varlığının Kanıtı: Menorah

Kabartmalı Sunak

Evidence of Jewish Presence in Olba: Altar with

Carved Menorah

Murat Özyıldırım

119

Olba Kazısında Ele Geçen Erken Bizans Dönemine Ait Bir Tılsım

An Amulet of Early Byzantine Period from Olba Excavations

Gülgün Köroğlu

137

Kuva-yi Milliye Müzesi'nde Yer Alan

Artuklu Beyliği'ne Ait Figür Tasvirli

Sikkeler

Figural Coins of the Artuqids from Kuva-yi

Milliye Museum/Balıkesir

Ceren Ünal - Betül Teoman

161

Olba Manastırı 2015 Yılı Kazıları

ve Kuzey Kilisesi'ndeki Çalışmaların

Değerlendirilmesi

2015 Excavations at Olba Monastery and the Evaluation of the Fieldwork at the North Church

Murat Özyıldırım

181

Olba Manastırı'nda İşlik Kazısı ve

Sonuçların Değerlendirilmesi

The Excavations at the Workshop in Olba

Monastery and its Results

Yavuz Yeğin

203

Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates

Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön

Değerlendirmeler

Kurul Castle (Ordu) Preliminary Assessment on the Mithradates VI Period Settlement

S. Yücel Şenyurt - Atakan Akçay

221

Klazomenai Buluntusu Pişmiş Toprak

“Oturan Kadın” Figürinlerine İlişkin

Düşünceler

Considerations on the “Seated Woman” Terracotta

Figurines from Klazomenai

Aslıhan Özbay

249

Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan
Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji
Önerileri
*Tombs in Eastern Rough Cilicia, New Burial
Types from Olba and Suggestions of Terminology*
Tuna Akçay - Burak Erdem
261

Ziyaret Tepe Kalesi ve Nekropolisi'nden
Küçük Arkeolojik Buluntular
*Small Archaeological Finds from Ziyaret Tepe
Castle and Necropolis*
Akın Bingöl
287

Kars-Anı'de Tespit Edilen Savunma
Sistemleri Üzerine Öneriler
*Suggestions on Defense Systems Identified in
Anı, Kars*
Ayhan Yardımcıel
301

Cıngırt Kayası Erken Bizans Dönemi Cam
Buluntuları
*Early Byzantine Glass Findings from Cıngırt
Kayası*
Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer
319

Mersin Deniz Müzesi'nden Osmanlı
Çeşmesine Ait Taş Tekne
*Ottoman Stone Basin from the Naval Museum
of Mersin*
Candan Ülkü
361

Mersin Olba Antik Kenti - Zooarkeoloji
Çalışmaları
Zooarchaeological Research in Mersin Olba
Okşan Başoğlu
381

Olba Tuğla Örneği: Arkeolojik ve
Arkeometrik Yaklaşım
*Olba Brick Samples: Archaeological and
Archaeometric Approaches*
Murat Özyıldırım - Ali Akın Akyol
395

Olba Kazısı Seramik Buluntuları
Arkeometrik Analizleri
*Archaeometric Analysis of Ceramic Finds from
Olba Excavations*
Ali Akın Akyol - Mahmut Aydın
413

Kitap Tanıtımı Book Review

İnanca Yolculuk Mersin
Ahmet Emirhan Bulut
433

Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En
Eski Kültürleri
Yavuz Yeğin
439

Geçmişten Günümüze Bir Geçit Zeugma
Emel Erten
443

Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri
Murat Özyıldırım
447

Milas Yazıtları Rehberi
Hüseyin Üreten
451

PRAEFATIO

Seleucia dergisinin altıncı sayısını (2016) sizlere sunmaktan gurur duyuyoruz. Her geçen gün dergimize gösterilen ilginin artışından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Olba kazılarını 2015 dönemi çalışmaları bizim için heyecanlı geçti. Sezonun ödülü hiç beklemediğimiz bir yerde ve hiç beklemediğimiz bir anda ortaya çıktı. Bu, manastır kazıları sırasında açığa çıkartılan ve daha erken tarihli bir Roma yapısına ait olan Roma mozağıydı. Önce genç bir hanım görünümüyle Tryphe (lüksün personifikasyonu), sonra genç adam Bios (yaşamın personifikasyonu), son olarak da ilk banyoyu temsil eden bir diğer genç hanım görüldü. Onları biri lir, ikincisi çifte aulos çalan, üçüncüsü de kavalıklarda köpeğiyle koşan eroslar izlediler. Bu mozaik taban Olba'da Severuslar Dönemi'nde yaşanan lüks yaşamı yansıtmaktaydı.

Mozaik taban ile ilgili olarak yapılan değerlendirme ile birlikte Olba kazılarında elde edilen yeni bulguların yer aldığı çalışmalar ve diğer birçok değerli makale bu sayıda yer almaktadır. Meslektaşlarımıza çalışmalarını bizimle paylaşmaktan çekinmedikleri için şükran borçluyuz. Ayrıca, Homer Kitabevi'nin sahibi Ayşen Boylu'ya ve *Seleucia*'yı yayına hazırlayan Sinan Turan'a da teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

We are proud to present the sixth issue (2016) of *Seleucia* and wish to express our gratitude for the growing interest to our journal.

The 2015 season of Olba excavations was an exciting one. We were awarded with a spectacular find at a very unexpected location and at a very unexpected moment. That was a Roman mosaic pavement belonging to an earlier Roman building discovered during the excavations at the monastery. First appeared Tryphe (as a young lady, personification of luxury), later Bios (as a young man, personification of life) came along. The third figure was the personification of the "first bath" represented by another young lady. They all were followed by erotes, one with a lyre, the other playing double aulos, third running with a dog. The mosaic pavement was a reflection of sumptuous life at Olba during the reign of Severans.

The evaluation of the mosaic pavement along with other recent discoveries from Olba excavations as well as many valuable studies on various topics will be presented in this issue. We appreciate our colleagues for not hesitating to share their works with us. Finally, Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan who prepared *Seleucia* for publication deserve special thanks from us.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Klazomenai Buluntusu Pişmiş Toprak “Oturan Kadın” Figürinlerine İlişkin Düşünceler

Aslıhan Özbay*

Öz

Klazomenai Karantina Adası Kuzey yamacında 2011 kazı sezonunda yürütülen kazı çalışmaları sırasında tiyatronun temel yapısıyla ilişkili mimari doku içerisinde toplam 707 adet pişmiş toprak figürin ele geçmiştir. Söz konusu figürinler içinde en kalabalık grubu 160 adet örnek ile tabure üzerinde oturan giyimli kadın figürinleri oluşturur. Figürinlerin tamamında kıyafet ve duruşun aynı olması, en erken örneği MÖ 4. yy’a tarihlendirilen oturan kadın figürinlerinin Hellenistik Dönem boyunca değişim göstermeksizin üretildiğini işaret etmektedir. Klazomenai buluntusu figürinlerin benzer örnekleri Güney İtalya, Atina Agorasında bulunan Menon Sarnıcı ve Anadolu’da Pergamon Mermurtkale’den ele geçmektedir. Özellikle Pergamon Mermurtkale örneğinin Kybele Kutsal Alanı’ndan bulunması, Klazomenai’da ele geçen Karantina Adası kuzey yamacı örneklerinin de kadın tanrı kültü ile ilişkili olabileceği düşündürmektedir. Klazomenai’daki ilk sistemli kazıları yapan G.P. Oikonomos, adanın kuzey batısında stylobat izleri korunan bir Athena Polias Tapınağı’ndan söz etmektedir. Ayrıca bu alanda yürüttüğü kazılar sırasında ele geçen adak figürinleri arasında Hellenistik döneme tarihlenen çok sayıda oturan tanrıça (?) figürinin varlığından bahseder. C.G. Simon, İonia kültürünü ele aldığı detaylı çalışmasında Oikonomos tarafından yapılan kazılar sırasında ele geçen Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen oturan tanrıça figürinlerini ele almaktadır. Bu çalışmada söz konusu figürinlerin İonia’da yer alan Athena Polias’a adanmış kutsal alanlarda görülmediğinden hareketle Kybele veya Demeter kültleri ile ilişkili olabileceklerini öne sürmektedir. Çalışmamızda Klazomenai Karantina Adası kuzey yamacından ele geçen oturan giyimli kadın figürinlerinin bilim dünyasına tanıtılarak Klazomenai’da tespit edilen

* Aslıhan Özbay (MA), Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü doktora öğrencisi. E – posta: aslihanozbay79@gmail.com.

oturan giyimli kadın figürinlerinin C.G. Simon'un da belirttiği gibi Kybele ve Demeter kültleri ile arasında bir bağlantı olup olmadığı sorusu tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Klazomenai Karantina Adası, Hellenistik Dönem, oturan giyimli kadın figürinleri, Kybele, Demeter.

Klazomenai Founding: Thoughts on Terracotta Figurines of “Sitting Woman”

Abstract

A sum of 707 terracotta figurines were discovered inside the architectural texture related to the foundations of the theatre building during the 2011 excavations that were carried out at the northern slopes of Klazomenai Karantina Island. The largest group of figurines is represented with 160 dressed women figurines seated on a stool. Although there are typological differences in the representation of the dress and posture it is known that the seated woman figurines were reproduced from a prototype for special purposes. Parallels of the figurines were discovered at Southern Italy, the Menon's Cistern in the agora of Athens and in Anatolia at Pergamon Mermurtkale. Especially the Pergamon Mermurtkale sample which was discovered inside Kybele sanctuary suggests that Karantina Island southern slope samples might be related to the cult of the goddess. G.P. Oikonomos who carried out the earliest systematic excavations at Karantina Island comments on the existence of an Athena Polias temple, the stylobate remains of which were preserved, on the southwest of the island. Moreover, the existence of abundant seated goddess figurines dated to the Hellenistic period among the votive figurines discovered during the excavations at the site. C.G. Simon, in his detailed study of the Ionian cultures, asserts that since the Hellenistic seated goddess figurines which were discovered during the excavations carried out by G.P. Oikonomos were not encountered inside the Athena Polias sanctuary they might be related to the cults of Kybele or Demeter. This study aims to introduce the seated dressed woman figurines discovered at the northern slope of Klazomenai Karantina Island and investigates the existence of a probable relationship of these figurines with the cults of Kybele and Demeter as mentioned by C.G. Simon.

Keywords: Klazomenai Karantina Island; Hellenistic Period; dressed women figurines seated on a stool; Kybele; Demeter.

MÖ 550’den itibaren geniş bir coğrafyada karşımıza çıkan Doğu Yunan kökenli oturan kadın figürinlerinin en popüler oldukları dönem MÖ 530-510 tarihleri olarak gösterilse de oldukça yavaş bir gelişime sahip olan bu figürinlerin ardılları Klasik ve Hellenistik dönemlerde de karşımıza çıkar¹. Çalışmamızın konusunu oluşturan taburede oturan giyimli kadın figürinleri 2011 yılı kazı sezonunda Klazomenai kentinin sınırları içerisinde yer alan Karantina adasının kuzey yamacından² ele geçmiştir. Adanın kuzey yamacında muhtemel bir tiyatro yapısının temelini oluşturduğu düşünülen mimari doku içinde tespit edilen dolguda kaba hamurlu mutfak kapları, MÖ 5. yy ile MÖ 2. yy arasına tarihlendirilen siyah firnisli seramikler³, kandil ve ağırşaklar ile birlikte Hellenistik Döneme tarihlendirilen toplam 707 adet pişmiş toprak figürin ele geçmiştir. Yoğun bir seramik dolgunun içinde yer alan figürinler, dolgunun yığılma şeklinden dolayı tahrip olmuş ve yüzeyleri aşınmıştır. Figürinlerin yüzeylerinde meydana gelen bu aşınma bazı örneklerin tiplerinin belirlenmesini dahi zorlaştırmıştır. Söz konusu dolgudan ele geçen pişmiş toprak figürin repertuarına bakıldığında Tanagra tipi giyimli kadın figürinlerinden, *kausiai* erkek figürinlerine, minyatür altarlara değin oldukça geniş bir figürin yelpazesine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Klazomenai Karantina Adası kuzey yamacı kazılarında ele geçen toplam on yedi adet kalıp bu figürinlerin Klazomenai’daki yerel atölyeler tarafından üretildiklerini göstermektedir.

Çalışmada Klazomenai Karantina Adası buluntusu pişmiş toprak oturan kadın figürinlerini bilim dünyasına tanıtip, bu figürinler ışığında Klazomenai Karantina Adası’nda yer alan kutsal alanın hangi tanrı veya tanrıçaya adanmış olduğuna ilişkin önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

1- Klazomenai Buluntusu Oturan Giyimli Kadın Figürinlerin Tipolojik ve Stilistik Değerlendirmeleri

Tiyatro yapısını temel dolgusundan ele geçen figürinler içinde oturan giyimli kadın figürinleri toplam 160 örnek ile sayısal olarak en kalabalık grubu oluşturur. Ancak çoğunluğu küçük parçalar halinde ve yüzeyleri aşınmış durumda olan bu grubun içinde sadece iki örnek tipoloji ve stil hakkında bilgi verecek durumdadır.

1 Uhlenbrock 2006, 88.

2 Karantina Adası kuzey yamacı 2011 yılı kazıları için bkz. Ersoy 2013, 200-202.

3 Bkz. Egeci, 2014.

Bu gruba ait oturan giyimli kadın figürinlerinin yükseklikleri 10 cm. kadardır ve istisnasız olarak tümünde kıyafet, duruş ve oturuş taburenin aynı olduğu görülmektedir. *Khiton* üzerine *himation* giyen kadınların sarındıkları *himation*la saçın ön kısmı açıkta kalacak şekilde başlarını da kapattıkları görülür. Örneklerin tümünde sağ kol dirsekten kıvrılmış durumda göğüs üzerinde yer alırken sol kol dirsekten kıvrılmış vaziyette yanda vücuda bitişik olarak konumlandırılmıştır. Bacakların hafif aralık kalmasından dolayı *himation*un iki bacağı arasında denk gelen kısımlarında oluşan kumaş potlukları yatay işlenmiş kumaş kıvrımları ile belirtilmeye çalışılmıştır. Kadın figürinlerinin oturdukları taburelerin yan pervazları bazı örneklerde yuvarlatılarak belirgin hale getirilirken (Lev. 1), bazı örneklerde bu kısmın düz bırakıldığı görülmektedir. Figürinlerin tamamında ayakaltında orta kalınlıkta ayak taburesi yer alır. Figürinlerin arka kısımları işlenmeden düzeltilerek bırakılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere tam örneklerin azlığından ve korunan örneklerde görülen yoğun aşınmadan dolayı söz konusu kadın figürinleri için stilistik özelliklerden yola çıkılarak kesin bir tarih önerisinde bulunmak güçtür. Ancak, tam ve tama yakın örneklerden hareketle bu figürinlerin ait oldukları tarih için önerilerde bulunulabilir:

Kadın figürinleri arasında tam olarak korunan 1 no'lu figürinin (Lev. 1) yüz hatları kısmen de olsa belirginliğini korumaktadır. Figürinin uzun ve oval yüz yapısı, geniş ve uzun burunu, dolgun ve küçük dudakları ve MÖ 4. yy'a ait Tanagra tipi kadın figürinlerinde görülen *himation*un gövde kısmındaki yatay kumaş kıvrımlarından hareketle 1 no.lu kadın figürini MÖ 4. yy'a tarihlendirilmektedir.

2 no'lu figürin tama yakındır ve ayrıntıları anlaşılabilir durumdadır. (Lev. 2) Figürünün yüz hatları kısmen belirginliğini korumaktadır. Figürinin oval yüz şekline sahip olduğu görülmektedir. Ortadan ikiye ayrılan ve alında üçgen bir görüntü oluşturan Knidos tipindeki saç ince dalgalar halinde işlenmiş ve geriye doğru taranmıştır. MÖ 4. yy'dan itibaren kullanılmaya başlanan Knidos tipi saç ilk kez Praksiteles'in Knidos Aprodite'sinde karşımıza çıkar⁴. Pişmiş toprak figürinlerde MÖ 350 tarihinden itibaren görülmeye başlanan Knidos tipi saç Hellenistik dönem boyunca sevilerek kullanılmıştır⁵. Figürinin boyun kısmına dikkati bakıldığında Aphrodite halkasının işlenmiş olduğu görülmektedir. Yine MÖ 4. yy'da Praksiteles'in Aphrodite'sinde ilk kez karşımıza

4 Bieber 1955, fig. 24.

5 Burr-Thompson 1963, 37.

çıkan Aphrodite halkası MÖ 2. yy’a kadar boyunda yarım ay şeklinde oldukça özenli işlenirken MÖ 2. yy’da yerini özensiz bir çizgiye bırakmış daha geç dönemlerde genellikle uygulanmamıştır⁶. 2 no’lu figürinde ise Aphrodite halkasının bombe halinde plastik olarak işlendiği görülür. 2 no’lu figürin yuvarlak ve dolgun yüz şekli, Knidos tip saç modeli, alında görülen hafifçe yayvanlaşan üçgen profil, boyunda yer alan plastik işlenmiş Aphrodite halkası ve himationun oldukça sade ancak plastik işlenmiş kumaş kıvrımları ışığında MÖ 3. yy. tarihlendirilir.

Atina Agora’sı Menon Sarnıcı’ndan ele geçen yüksek arkalıklı sandalyede oturan iki adet kadın figürünü Klazomenai Karantina Adası örnekleri ile aynı tipolojik grup içinde yer alır. S. G. Miller, Menon sarnıcı örneğini açıklarken sağ kolun konumu ile ilişkili olarak karın ve göğüs kısmı arasında yatay kumaş kıvrımları oluştuğunu aynı zamanda dizler üzerinde de kumaş katlarının belirtildiğini dile getirir ki bu noktada Menon sarnıcı’ndan ele geçen kadın figürünü 1 no’lu figürin ile stilistik paralellik gösterir. S.G. Miller söz konusu kadın figürinlerini ait oldukları kontektsten hareketle MÖ 4. yy’ın sonuna tarihlemektedir⁷.

Knossos Demeter kutsal alanından ele geçen oturan kadın figürünü Klazomenai buluntusu oturan kadın figürinleri ile tipolojik olarak benzer özellikler sergilemektedir. R. Higgins söz konusu Knossos örneğini değerlendirirken kumaş kıvrımlarının tipik Tanagra özellikleri gösterdiğini dile getirir ve figürünü MÖ 320-200 yılları arasına tarihler⁸.

Leiden Kataloğu’nda yer alan benzer tipolojideki üç örnekten Güney İtalya kökenli iki kadın figürünü⁹ ve geliş yeri belirlenemeyen 1561¹⁰. katalog numaralı oturan kadın figürünü P.G. Leyenaar- Plaisier tarafından Hellenistik Döneme tarihlendirilmektedir.

Pergamon Mermurtkale’den ele geçen belden aşağısı korunmuş oturan kadın figürünü Karantina Adası örnekleri ile oldukça yakın benzerlik içerisinde olduğu dikkat çekmektedir. E. Töpperwein, söz konusu Pergamon örneğini MÖ 5. yy.- MÖ 4. yy. tarihlenirken, Myrina örnekleri ile benzerlik gösterdiğini dile getirmekte ve söz konusu figürünü “oturan tanrıça” olarak değerlendirmektedir¹¹.

6 a.g.e., 30-31.

7 Miller 1974, 222 – 223, Pl.44, Fig. 119, T2207.

8 Higgins 1973, 80, Pl. 55, fig. 163.

9 Leyenaar- Plaisier 1979, Pl. 191, 1498-1499.

10 a.g.e., Pl. 202, fig.1561.

11 Töpperwein 1976, 14, Taf.2. Nr.13.

2- Klazomenai Buluntusu Oturan Kadın Figürlerinin Kentin İnanç Sistemi ile İlişkisi ve Tanrıçalarla olan Bağlantısı:

Klazomenai Karantina Adası kazılarında ele geçen oturan kadın figürlerinin tamamında görülen bu stereotip yapı bu figürinleri ortak bir prototipten belirli bir amaç için üretildiklerine işaret etmektedir.

Oturan kadın figürlerinin benzer örnekleri ilk kez Klazomenai'da 1920'li yıllarda kazılar yapan G.P. Oikonomos'un Karantina adasında yürüttüğü çalışmalarda açığa çıkmıştır. G.P. Oikonomos, adanın kuzeyinde bulunan tepede yer alan ve *stylobati* kısmen korunan tapınak kalıntısını Athena Polias ile ilişkilendirmekte ve tapınağın çevresinde yürüttüğü kazı çalışmaları sırasında, içinde Hellenistik döneme tarihli oturan tanrıça figürinleri de bulunduğu, farklı tiplerdeki çok sayıda adak figürini de tespit ettiğini notlarında aktarmaktadır¹². G.P. Oikonomos'un not ettiği söz konusu figürinlere ait yeterli fotoğraf ya da çizim bulunmadığı için araştırmacının Hellenistik döneme tarihlediği¹³ oturan tanrıça figürinleri ile kuzey yamacı çalışmalarından ele geçen oturan giyimli kadın figürlerinin aynı tipolojide olup olmadığını söylemek oldukça güçtür. Ancak, aynı tipte figürün örnekleri, Oikonomos'un kazdığı alana yakın bir konumda olan tiyatrunun üst yamacındaki kutsal alanda 2012-2013 yıllarında yürütülen kazı çalışmalarında da ele geçmiştir. Bu ipuçları, G. P. Oikonomos'un oturan tanrıça olarak nitelendirdiği kadın figürinleri ile bu çalışmada incelenen örneklerin aynı tipolojik grup içinde olduğu kanısını kuvvetlendirmektedir.

C.G. Simon, İonia kültürünü ele aldığı çalışmasında Klazomenai'daki G.P. Oikonomos dönemi kazılardan ele geçen buluntuları değerlendirirken oldukça önemli bir noktaya dikkat çeker. Araştırmacı söz konusu oturan kadın figürinlerinin İonia'da bulunan diğer Athena Polias kutsal alanlarında görülmemesinden hareketle, Karantina Adası'nda bulunan kutsal alanın Athena Polias'dan ziyade Kybele veya Demeter'le ilişkili olabileceğini dile getirmektedir¹⁴. Klazomenai'daki Kybele kültürüne ilişkin verilere geçmeden önce Kybele kültürünün yayılımına ve İonia'daki Kybele kültürünün görüldüğü diğer kentlere kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

12 Oikonomos1921, 74.

13 Oikonomos1921,74.

14 Simon 1979, 65.

Phryglerin baş tanrısı olan Kybele, Yunan kültüründe “Meter”, Roma kültüründe “Mater” olarak adlandırılarak, kendine saygın bir yer edindiği anlaşılmaktadır. Bu kültün Anadolu dışında Kıta Yunanistan, İtalya ve Güney Fransa’da tapınım gördüğü bilinmektedir.

Anadolu’nun yerel tanrısı olan Kybele’nin Batı Anadolu Yunan kent devletlerinde de önemli bir rol üstlenmiş olmalıdır. Bu olguda elbette ki Yunan kolonizasyonu öncesinde bölgede bulunan Anadolu halkının etkisi yadsınamaz. Ancak, bu kültün Batı Anadolu’daki yayılımına ilişkin olarak öne sürülen en geçerli görüş Lydialıların Batı Anadolu kent devletleriyle kurdukları ilişkiler sonucunda Ana Tanrıça kültünün kıyı bölgesinde yayılım gösterdiği yönündedir¹⁵. Lidyalıların Anadolu’daki Yunan kent devletlerini ele geçirmelerinin ardından muhtemelen Kybele’nin rahipleri olan *Gallos*lar, kültü Phokaia, Kyme, Khios gibi şehirlere yaymış olmalıdır¹⁶. Ionia bölgesinde Phokaia, Erythrai, Ephesos ve Metropolis’de güçlü bir ana tanrıça kültünün varlığı görülmektedir.

Klazomenai kentinde ana tanrıça kültünün varlığı sikkeler üzerinde yer alan Kybele tasvirlerinden¹⁷ ve günümüzde Louvre Müzesi’nde yer alan *naiskos* içinde oturur vaziyette tasvir edilen Kybele kabartmasından açıkça anlaşılmaktadır¹⁸. Söz konusu Kybele kabartması, Klazomenai’de Arkaik dönemden itibaren Kybele kültünün etkin olduğunu gösteren önemli veriler arasında yer alır. Kentteki ana tanrıça kültüne işaret eden bir diğer önemli bilgi Pausanias tarafından aktarılmaktadır¹⁹. Buna göre Klazomenai’de Pyrrhos isimli bir çobanın annesi kutsal sayılarak tapınılmaktadır. J. Bean, söz konusu kültle ilişkili olarak Klazomenai *khorası* içinde bulunan Ayazma’daki mağarayı işaret ederken, F.Graft mağaranın kentin içindeki tepelik bölgelerde aranması gerektiğini ileri sürmektedir²⁰. Klazomenai kent sınırları içinde tespit edilen dört adet kült mağarasından özellikle Sögüt mevkiinde bulunan mağara, tanrıça Kybele ile ilişkilendirilmektedir²¹.

Mevcut verilerden hareketle Klazomenai’de köklü bir Kybele kültünün varlığı açık bir şekilde görülmektedir. Ancak kentte bu denli köklü bir ana tanrıça kültü olmasına karşın Klazomenai Karantina Adası kuzey

15 Erdoğan 2003, 305.

16 Erdoğan 2003, 305.

17 Kybele tasvirli sikkeler için bkz. BMC 1892, 33. No. 128, 35, No. 135.

18 Ridgway 1977, 98 ve 117.

19 Pausanias (7.5.11.).

20 Graft 1985, 389.

21 Ersoy-Koparal 2007, 75.

yamacı kazılarında ele geçen figürinler arasında kuleli *polos* taşıyan bir adet figürin başı ve bir adet protom dışında Kybele ile doğrudan ilişkilendirilen buluntu tespit edilmemiştir²².

C.G. Simon'un oturan giyimli kadın figürinlerinin ilişkili olabileceğini önerdiği bir diğer kadın tanrı Demeter'dir. Kaunos, Knidos, Priene ve Pergamon'da bulunan Demeter tapınakları; ayrıca Parion (MÖ 2. yy), Lampsakos (MÖ 4. yy), Perperene (MÖ 3. yy), Magnesia, Erythrai (MÖ 1. yy), Smyrna²³ ve Phokaia'da²⁴ üzerinde Demeter tasviri bulunan sikkelerin darp edilmiş olması Demeter kültürünün, Batı Anadolu'da saygın bir yeri olduğuna işaret etmektedir. Klazomenai'da Demeter kültürüne ilişkin tek veri İmparatorluk dönemi sikkeleri ile sınırlıdır. Sikkenin ön yüzünde İmparator Gallienus portresi bulunurken arka yüzünde elinde meşale tutan Demeter tasviri yer alır²⁵. Kentte Demeter kültürüne ilişkin verilerin oldukça az olmasından dolayı çalışmanın konusunu oluşturan oturan kadın figürinlerinin Klazomenai'da Demeter kültü ile ilişkili olabileceği savı zayıf kalmaktadır.

Sonuç

Hellenistik dönemde özellikle günlük yaşam içinde oturan kadın figürinlerinin varlığı bilinmektedir. Bu tip figürinler Tanagra başta olmak üzere birçok farklı merkezde karşımıza çıkar ancak bu başlık altında ele alınan figürinlerin genel görünümünde hissedilen sükunet ve durağanlık kadın figürinlerinin günlük yaşamdan bir sahneyi tasvir ediyor olmasından ziyade ibadet eder halde oldukları izlenimini uyandırmaktadır. Klazomenai buluntusu oturan kadın figürinleri muhtemelen külte bağlı mürit veya rahibeleri temsil ediyor olmalıdır.

Değinilmesi gereken bir diğer önemli konu çalışma kapsamında ele alınan figürinlerin yalnızca 2011 yılı Karantina Adası Kuzey Yamacı buluntuları ile sınırlı kaldığıdır. 2012 ve 2013 yıllarında Karantina Adasında tiyatro yamacının hemen üzerinde bulunan kutsal alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında çalışmada incelenen oturan kadın figürinleri ile aynı tipolojik özelliklere sahip sayısız oturan kadın figürinin ele geçmiştir. Bu veriler C.G. Simon'un da dile getirdiği üzere Klazomenai

22 Kuleli başlık taşıyan Kybele figürinleri için Bkz. Burr-Thompson 1963, VIII, 16; Kielau 2009, 40, fig. 14, 15, 17, 42, fig. 24-26; Çevirici 1998, Lev. 2; Kat.No. 2-3.

23 Usman 1988, 121 ve 123.

24 Erdoğan 2003, 299.

25 Graft 1985, 388; BMC 1892; 35,137.

Klazomenai Buluntusu Pişmiş Toprak “Oturan Kadın” Figürinlerine İlişkin Düşünceler

Karantina Adası'ndaki kutsal alanın kadın tanrıçaya adanmış olduğu görüşünü desteklemektedir. Çalışmada incelenen figürinlerin benzer örneklerinin de Demeter ve Kybele kutsal alanlarından ele geçmesi bu görüşü destekler bir diğer kanıt olarak sunulabilir.

Klazomenai'da Roma İmparatorluk Dönemine ait sikke üzerinde yer alan Demeter tasviri dışında kentte Demeter kültüne işaret eden veriler bulunmamasına karşın kentte köklü bir Kybele kültürünün varlığı Karantina adasında yer alan kutsal alanın Kybele kültüne ait olduğu kanısını kuvvetlendirmektedir. Ancak Kutsal alanda gelecek yıllarda yapılacak kazı çalışmaları daha somut verilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Levhalar

Levha 1

Levha 2

Kaynakça

Biber 1952

Bieber, M., *The Sculpture of the Hellenistic Age*, (New York, 1955).

BMC 1892

A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Ionia. (London, 1892).

Burr-Thompson 1963

Burr-Thompson, D., *Troy The Terracotta Figurines Of The Hellenistic Period*, (Cincinnati 1963).

Egeci 2014

Egeci, H.S., *Klazomenai- Karantina Adası Tiyatro Kazılarında Ele Geçen Siyah Firnisli Seramikler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İzmir.

Erdoğan 2003

Erdoğan, A., *Phokaia Kaya Tapınakları*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Doktora tezi), İzmir.

Ersoy-Koparal 2007

Ersoy, E.Y.- Koparal, E. “Urla ve Seferihisar İlçeleri Yüze Araştırması 2007 Yılı Çalışmaları”, *26 Araştırma Sonuçları Toplantısı (3)*, Ankara.

Ersoy 2013

Ersoy, E.Y.-Cevizoglu, H.; Koparal, E.-Ulusoy, P.-Hasdağlı, İ.-Özbay, F. “Urla-Klazomenai Kazıları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı (2)*, Çorum.

Çevirici 1998

Coşkun, F., *Kültler Açısından Daskyleion Terrakotaları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İzmir.

Graft 1985

Graf, F., *Nordionische Kulte, Religionsgeschichtliche und epigraphische Untersuchungen zu der Kulten von Chios, Erythrai, Klazomenai und Phokaia*, Rome 1985.

Kielau 2009

Kielau, S., *Terrakotten aus Pergamon, Tonfiguren aus wohnhäusern der Stadtgrabung*, (Dissertation) Bielefeld 2009.

Ridgway 1977

Ridgway, B.S., *Archaic Style in Greek Sculpture*, (Princeton 1977).

Leyenaar-Plaisier 1979

Leyenaar-Plaisier, P.G., *Les Terres Cuites Grecques et Romaines, Catalogue de la Collection du Musée National des Antiquités à Leiden, Tome III*, Rijksmuseum van Oudheden 1979.

Miller 1974

Miller, S.C., “Menon’s Cistern”, *JHS* 43.

Oikonomos 1921

Oikonomos, G.P., “Ανασκαφαί Κλαζομενων”, *Praktika* 1921.

Pausanias

Pausanias, *Description of Greece*, Tr: H.A.Ormerod, New York 1935.

Şurada:<http://catalog.perseus.org/catalog/urn:cts:greekLit:tlg0525.tlg001.perseus-eng1>.

Simon 1986

Simon, C.G., *The Archaic Votive Offerings and Cults of Ionia*, California University, Berkeley 1986.

Töpperwein 1976

Töpperwein, E., *Terrakotten von Pergamon (Pergamenische Forschungen, Band 3)*, Berlin 1976.

Uhlenbrock 2006

Uhlenbrock, J.P., “Terracotta Types of Enthroned Females From The Extramural Sanctuary of Demeter and Persephone At Cyrene”, *CIRENE E LA CIRENAICA NELL’ANTICHITA*, Atti del XI Convegno Internazionale di Archeologia Cirenaica, Urbino, June 30-July 2, 2006, pp. 85-100.

Usman 1988

Usman, M.A., “Batı Anadolu’da Bulunan Demeter ve Khitonien Tanrıları Tapınakları”, *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1988, Ankara.